ЭПИДЕМИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСОБА САВЕТОВАНИХ И ТЕСТИРАНИХ НА ХИВ У ГРАДСКОМ ЗАВОДУ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ БЕОГРАД од 2003. до 2012. ГОДИНЕ

Биљана Беговић Вуксановић¹, Ивана Беговић Лазаревић², Андреа Узелац Шкорић³, Славица Марис⁴

EPIDEMIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERSONS COUNSELED AND TESTED FOR HIV IN THE INSTITUTE OF PUBLIC HEALTH OF BELGRADE IN THE PERIOD FROM 2003-2012TH YEAR

Biljana Begović Vuksanović, Ivana Begović Lazarević, Andrea Uzelac Škorić, Slavica Maris

Сажетак

У раду су приказане епидемиолошке карактеристике особа, које су саветоване и тестиране на ХИВ у Градском заводу за јавно здравље Београд од 2003. до 2012. године, а разлог доласка на тестирање је био неки од облика ризичног понашања. У посматраном периоду 38.002 особа је тестирано на ХИВ, од којих је 9.511 особа тестирано због неког облика ризичног понашања. Међу њима, мушкарци учествују са 62%. Највећи број саветованих и тестираних особа (27,98%) је старости 25 – 29 година. Као најчешћи разлог доласка на тестирање је наведен ризичан хетеросексуални однос, који је заступљен са 73,33%, а затим интравенска употреба наркотика (ИВН) са 14,34%. Учесће тестираних због ризичног понашања у укупном броју тестираних на ХИВ се у последњих пет година смањује и креће се од 26,30% – 2008. године, до 19,82% – 2012. године.

Кључне речи: саветовање, тестирање на ХИВ, ризично понашање.

Summary

This document presents epidemiological characteristics of people counselled and tested for HIV in Institute of Public Health Belgrade between 2003 and 2012 and the reason for testing was some kind of risk behaviour. In that period of time 38002 people were tested for HIV in total, out of which 9511 people were tested because of their risk behaviour. Men participated with 62%. The majority among the counselled and tested people were those from 25 – 29 years old with 27,98%. The most frequent reason for testing was heterosexual risk behaviour with 73,33%, then intravenous using of drugs with 14,34%. A part of people tested for HIV because of their risk behaviour in all tested people has decreased particularly in the last five years from 26,30% – 2008 to 19,28% – 2012.

Key words: counselling, test for HIV, risk behaviour

¹ Биљана Беговић Вуксановић, епидемиолог, Градски завод за јавно здравље Београд.

² Ивана Беговић Лазаревић, епидемиолог, Градски завод за јавно здравље Београд.

³ Андреа Узелац Шкорић, епидемиолог, Градски завод за јавно здравље Београд.

⁴ Славица Марис, епидемиолог, Градски завод за јавно здравље Београд.

УВОД

Према проценама СЗО и UNAIDS-а у свету је крајем 2011. године 34 милиона особа живело са ХИВ-ом (31,4–35,9 милиона), што је за 16% више у односу на 2001. годину (29,4 милиона). Од процењених 34 милиона особа које су живеале са ХИВ-ом крајем 2011. преко 3 милиона су деца млађа од 15 година, а скоро 5 милиона су млади узраста 15–24 године (75% младих инфицираних ХИВ-ом живи у подсахарској Африци).⁽¹⁾

Према подацима Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ од 1985. до краја јуна 2012. године у Републици Србији су регистроване 2.773 особе инфициране ХИВ-ом, од којих је 1.616 особа оболело од АИДС-а, док је 1.126 ХИВ позитивних особа умрло, тако да је крајем јуна 2012. године 1.647 особа живело са ХИВ-ом у Србији.⁽¹⁾

Савремене студије показују да је добровољно поверљиво саветовање и ХИВ тестирање (у даљем тексту: ДПСТ) најефикаснија и најисплативија интервенција у односу на остале свеобухватне методе у борби против ХИВ-а. ДПСТ има улогу у превенцији ХИВ-а, али омогућава, истовремено, и рани приступ третману за оне који имају ХИВ. Оно пружа могућност особи не само да сазна и прихвати свој ХИВ статус у поверљивом окружењу, већ представља и неку врсту отворених врата и за емоционалну и социјалну подршку, као и за медицинску негу.

Сазнавање ХИВ статуса, генерално, може да помогне особи да планира понашање којим ће заштитити себе и своје сексуалне партнере од инфекције. Они који сазнају да немају ХИВ могу да планирају како да остану ХИВ негативни. Они који имају ХИВ имају могућност да на време почну са третманом. Труднице које сазнају да имају ХИВ могу да спрече преношење инфекције на бебу.

Саветовање пре тестирања, ХИВ тестирање и саветовање које затим следи, помажу људима да промене своје ризично понашање и у великој мери смање ризик за ХИВ трансмисију.

ДПСТ је процес који омогућава особи да сама доноси одлуке о томе да ли жели да сазна свој ХИВ статус. Одлука је избор клијента, заснована на сагласности која је донета кроз упознавање са информацијама и у поверљивом окружењу.

Саветовање је поверљив разговор између саветника и клијента, који омогућава клијенту да се носи са стресом које ХИВ тестирање носи, и донесе личне одлуке везане за ХИВ. Саветовање укључује и процену личног ризика за добијање ХИВ инфекције, као и помоћ у промени ризичног понашања.⁽²⁾

ЦИЉ

Циљ овог рада је сагледавање епидемиолошки значајних карактеристика особа које су у посматраном десетогодишњем периоду саветоване и тестиране на ХИВ, а повод доласка у Одсек за ХИВ/АИДС и полно преносиве болести (ППБ) Градског завода за јавно здравље Београд (ГЗЗЈЗ) био је неки од облика ризичног понашања.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

За анализу карактеристика особа саветованих и тестираних на ХИВ, коришћени су подаци епидемиолошке анкете. Обрада података извршена је коришћењем софтверске апликације израђене у програму Microsoft Access (2003–2010. године) и NET/SQL Server програму (2010–2012. године).

У обради података коришћен је дескриптивни епидемиолошки метод.

РЕЗУЛТАТИ

У Одсеку за ХИВ/АИДС и ППБ ГЗЗЈЗ Београд у периоду од 2003. до 2012. године укупно 38.002 особе су тестиране на ХИВ, од којих је 9.511 особа тестирано због неког облика ризичног понашања и могућег ризика за стицање ХИВ инфекције. Све тестиране особе обухваћене су ДПСТ.

Посматрајући по годинама, највећи број саветованих и тестираних на ХИВ због ризичног понашања забележен је 2007. године (1.678), а затим 2012. године и 2004. године (1.124 и 1.052). Најмање особа (563) је тестирано 2003. године (графикон 1).

Графикон 1. Саветовани и тестирани на ХИВ због ризичног понашања по годинама.

У наведеном десетогодишњем периоду може се запазити знатно веће учешће других разлога за тестирање на ХИВ у односу на ризично понашање као разлог тестирања. Поготово последњих пет година се региструје стални пораст броја тестираних због неког другог разлога и креће се од 2.471 – 2008. године, 2.879 – 2009. године, 3.148 – 2010. године, 4.406 – 2011. године, до 4.546 – 2012. године. Најчешћи разлози тестирања су припреме за вантелесну оплодњу, хируршке интервенције, лечење хемодијализом, други здравствени проблеми.

Учешће тестираних због ризичног понашања у укупном броју тестираних у последњих пет година (Графикон 2) износи: 2008. године – 26,30% (882), 2009. године – 22,06% (815), 2010. године – 20,74% (824), 2011. године – 15,15% (787) и 2012. године – 19,82% (1.124). Притом

је у посматраном периоду у Одсеку за ХИВ/АИДС и ППБ ГЗЗЈЗ Београд од 165 утврђених новоинфицираних особа 78,2% (129) управо међу особама које су дошле да се тестирају због ризичног понашања (Графикон 3).

Графикон 2. Однос саветованих и тестираних на ХИВ због ризичног понашања и укупног броја тестираних.

Графикон 3. Број особа са утврђеном ХИВ инфекцијом.

Међу саветованим и тестираним особама на ХИВ због ризичног понашања, мушкараца је било 5.894, што износи 62% (Графикон 4).

Графикон 4. Дистрибуција по полу саветованих и тестираних на ХИВ.

Као најчешћи разлог доласка на тестирање је наведен ризичан хетеросексуални

однос, који је заступљен са 73,33%, а затим интравенска употреба наркотика (ИВН) са 14,34%. Ризичан сексуални однос у хомо или бисексуално оријентисаној популацији чини 5,77% свих разлога доласка на тестирање (Графикон 5).

Графикон 5. Саветовани и тестирани на ХИВ према виду ризичног понашања.

Анализирајући узрасну и дистрибуцију по полу особа саветованих и тестираних на ХИВ, само у узрасној групи од 15 до 19 година су жене незнатно заступљеније са 51,26%, док су у свим осталим узрасним групама заступљенији мушкарци. Највећи број (2.661) тестираних и саветованих особа је старости 25–29 година, што чини 27,98% свих тестираних и саветованих особа на ХИВ, следи узрасна група 30–39 година са 2.631 особом или 27,66%, а узрасна група 20–24 године је са 2.165 тестираних и саветованих трећа по заступљености са 22,76% (Графикон 6).

Графикон 6: Дистрибуција саветованих и тестираних на ХИВ по узрасту и полу.

Упоређивањем видова ризичног понашања и пола тестираних и саветованих на ХИВ, доминација мушког пола је присутна у свим ризичним догађајима, који су били повод за тестирање, осим у случају силовања и хетеросексуалног односа са ХИВ позитивном особом, где су жене више заступљене од мушкараца са 97,37% и 55,81% (Графикон 7).

Графикон 7. Дистрибуција саветованих и тестираних на ХИВ по полу и виду ризичног понашања.

Међу саветованим и тестираним особама на ХИВ у Београду у последњих десет година највише је оних који долазе из централних градских општина (Графикон 8) и то са територија општина Палилула (14,63%), Нови Београд (14,35%), Звездара (9,58%) и Чукарица (9,27%). Општине Савски венац, Земун, Вождовац и Стари град следе са 9,07%–7,19%, док је из осталих градских општина долазило знатно мање особа на саветовање и тестирање на ХИВ.

Графикон 8. Дистрибуција саветованих и тестираних на ХИВ по општинама.

ДИСКУСИЈА

У Одсеку за ХИВ/АИДС и ППБ ГЗЗЈЗ Београд од 2003. до 2012. године тестирано је и саветовано на ХИВ због неког вида ризичног понашања 9.511 особа, од којих је 5.894 мушкараца, што износи 62%. Најзаступљенија узрасна група је 25–59 година, односно 27,98%, а најчешћи разлог доласка на тестирање је ризичан хетеросексуални однос са 73,33% учешћа.

Из године у годину расте број тестираних особа, које су упућене на тестирање из неког другог разлога, који није ризично понашање. Насупрот томе, највећи број новооткривених ХИВ инфекција је међу особама које се тестирају због ризичног понашања.

У Србији се региструје пораст стопе особа тестираних на ХИВ инфекцију (6,5

на 1.000 становника 2009. године у односу на 1,5 на 1.000 становника 2002). Од 47.734 особе укупно тестиране на ХИВ током 2009. године, 10.008 особа (21%) тестирано је у саветовалиштима за добровољно и поверљиво саветовање и тестирање на ХИВ (у 19 института, односно завода за јавно здравље, у Заводу за заштиту здравља студената у Београду и у Специјалној болници за болести зависности), при чему је више од половине свих саветовања и тестирања извршено у Београду (6.027 тестираних особа, тј. 60%).⁽³⁾

Према подацима Светске здравствене организације, процењен број саветованих и тестираних на ХИВ на 1.000 становника у 2009. години у свету и земљама у окружењу приказан је у Табели 1.⁽⁴⁾

Табела 1. *Процењен број саветованих и тестираних на ХИВ (на 1.000 становника) међу популацијом старијом од 15 година.*

Држава	број саветованих и тестираних на ХИВ/1.000 становника
Централна Афричка Република	64,2
Кенија	230
Куба	310,7
Сејшели	233,4
Индија	21,2
Пакистан	0,1
Украјина	140,5
Узбекистан	79,8
Босна и Херцеговина	10,5
Хрватска	0,8
Црна Гора	2,4
Мађарска	20,6
Пољска	1,3
Румунија	25,8

ЗАКЉУЧАК

На основу изнетог може се закључити да:

- и поред велике добробити ДПСТ, у посматраном периоду у Одсеку за ХИВ/АИДС и ППБ ГЗЗЈЗ Београд није дошло до повећања броја особа тестираних због ризичног понашања;
- некритичним упућивањем на ХИВ тестирање из године у годину повећава се број тестираних који нису имали ризично понашање;

- имајући у виду да се највећи број новоинфицираних открива међу особама које се тестирају због ризичног понашања, утицај медија и кампања може допринети да се пробуди свест људи који би по препознавању ризика тестирањем проверили свој ХИВ статус;

- настојати да услуга саветовања и тестирања на ХИВ буде што доступнија популацији која је најосетљивија за инфекцију, различитим активностима усмереним ка тој популацији.

ЛИТЕРАТУРА

1. Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“: ХИВ епидемија у свету крајем 2011. године. Извештај о новорегистрованим случајевима ХИВ инфекције, оболевања и умирања од АИДС–а у првој половини 2012. године на територији Републике Србије.

2. Виолета Анђелковић, Верица Лела Илић Влатковић, Драган Илић, Мила Паунић: Водич за ДПСТ.

3. WHO – Data on the HIV/AIDS response: Facilities with HIV testing and counselling by country.

4. Национална стратегија о ХИВ/АИДС-у, 2011–2015. године.

Контакт: Биљана Беговић Вуксановић, Градски завод за јавно здравље Београд, Булевар Деспота Стефана 54а, тел. 011 3230 038, 011 2078 666, e-mail: biljana.begovic@zdravlje.org.rs